

УДК 811.161.2'1(045)(477.82)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-8-39>**Світлана ПОДОЛЮК,***orcid.org/0000-0002-7068-9195*

кандидат філологічних наук,

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) ptaha1920@meta.ua***Олена СТРЕЛЬБИЦЬКА,***orcid.org/0000-0003-1989-8829*

кандидат філологічних наук,

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) o.ostaryuk@meta.ua***Наталія ДЗЯМУЛИЧ,***orcid.org/0000-0001-9860-9348*

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) ndziamulich@gmail.com*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Наукове дослідження висвітлює методiku застосування лінгвокультурологічного аспекту навчання української мови студентів педагогічних спеціальностей. У статті аргументується пошук нових форм і методів вивчення мовних дисциплін, акцентується увага на актуальності застосування міждисциплінарних знань. Окреслюються теоретичні нові питання, зокрема з'ясовується поняття «мовна особистість», визначається специфіка лінгвокультурологічної теорії вивчення мови, що полягає у взаємодії мови, культури, особистості. Важливо, що такий принцип вивчення мови акцентує увагу на особистості, сприйнятті й трансформації інформації окремою людиною. Основна увага у дослідженні акцентується на інтеграції етнокультурологічного аспекту у навчальний курс «Українська мова за професійним спрямуванням», зокрема у вивчення тих тем, які стосуються спілкування, його специфіки, організації й способів вираження («Спілкування як основа професійної діяльності педагога», «Невербальні засоби спілкування», «Гендерні особливості спілкування»). Переконаливо доводимо, що комунікація завжди пов'язана з національними особливостями. Кожне слово мови глибоко вмотивоване, має зв'язок із ментальними ознаками нації. Наприклад, для підтвердження думки разом зі студентами створюємо колективний образ українського слова «хата» й ініомовного «изба», вербалізуємо й порівнюємо картини. Очевидно, що вони відрізняються. Використовуючи міждисциплінарні знання, пояснюємо, чим зумовлені особливості кожного образу, визначаємо їх зв'язок із національною культурою.

Застосування лінгвокультурологічного аспекту (знань із традиційної культури українців, особливостей їх національного розвитку) збагачує, розширює сприйняття мовного матеріалу студентами, активізує творчість, креативність, навчає критичного мислення. Окрім того, мотивує до пізнання національної ідентичності, сприяє формуванню цілісної картини про світ і себе в ньому.

Ключові слова: мовна особистість, лінгвокультурологія, ментальність, нація, професійна майстерність, комунікативна компетентність.

Svitlana PODOLIUK,*orcid.org/0000-0002-7068-9195*

Candidate of Philological Sciences,

Lecturer of Verbal Disciplines

*The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"**of the Volyn Regional Council**(Lutsk, Ukraine) ptaha1920@meta.ua*

Olena STRELBITSKA,
orcid.org/0000-0003-1989-8829
Candidate of Philological Sciences,
Lecturer of Verbal Disciplines
The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council
(Lutsk, Ukraine) o.ostapyuk@meta.ua

Nataliia DZIAMULYCH,
orcid.org/0000-0001-9860-9348
Lecturer of Verbal Disciplines
The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council
(Lutsk, Ukraine) ndziamulich@gmail.com

LINGUO-CULTURAL ASPECT OF TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE TO STUDENTS OF PEDAGOGICAL SPECIALTIES

The scientific research covers the method of application of the linguo-cultural aspect of teaching the Ukrainian language to students of pedagogical specialties. The article argues for the search of new forms and methods of studying language disciplines, emphasis is placed on the relevance of the application of interdisciplinary knowledge. Theoretical basics of the question are outlined, in particular, the concept of "language personality" is clarified, the specifics of the linguo-cultural theory of language study, which consists in the interaction of language, culture, personality, are determined. It is important that this principle of language learning focuses on the individual, perception and transformation of information by the particular person. The study focuses on the integration of ethnocultural aspects in the curriculum "Ukrainian language for professional purposes", in particular, in the study of topics related to communication, its specifics, organization and ways of expression ("Communication as a basis for professional activity of teachers", "Nonverbal means of communication", "Gender features of communication"). We convincingly prove that communication is always connected with national peculiarities. Every word of the language is deeply motivated, has a connection with the mental features of the nation. For example, to confirm the opinion, together with students we create a collective image of the Ukrainian word "khata" and a foreign language "izba", verbalize and compare pictures. Obviously, they are different. Using interdisciplinary knowledge, we explain what determines the characteristics of each image, determine their relationship with national culture.

The application of the linguo-cultural aspect (knowledge of the traditional culture of Ukrainians, features of their national development) enriches, expands the perception of language material by students, activates creativity, teaches critical thinking. In addition, it motivates to cognize the national identity, contributes to the formation of a holistic picture of the world and oneself in it.

Key words: linguistic personality, cultural linguistics, mentality, nation, professional skill, communicative competence.

Постановка проблеми. Ключовою тенденцією сучасного суспільного розвитку є тяжіння до глобалізації та різних напрямів, пов'язаних з нею, що, без сумніву, впливає й на особливості сучасного освітнього простору. Про це йдеться у Концепції мовної освіти в Україні, державному документі, який обумовлює два шляхи розвитку мовної освіти в Україні: вивчення іноземних мов, що сприятиме формуванню цілісної картини світу, та вивчення рідної мови. Останнє, безперечно, заслуговує на провідну роль, оскільки тільки пізнавши своє коріння, з'ясувавши особливості національного розвитку, а відтак і рідної мови, можна сформуванню відчуття ідентичної приналежності, усвідомлення свого місця у світі. У документі зазначається, що мова «є не лише об'єктом вивчення і пізнання, а й основним засобом, знаряддям навчання, виховання і розвитку» (Концепція мовної освіти, 2011). Вивчення мови формує людину й впливає на державу, оскільки

особистість визначатиме вектор державного розвитку у межах світової цивілізації. Увага приділяється також впровадженню інтегрованих курсів вивчення мови на межі різних дисциплін.

Такі рекомендації цілком суголосні із нашою методикою навчання мови під час вивчення різних мовних курсів (сучасної української мови, культури і техніки мовлення, української мови за професійним спрямуванням, методики мови тощо). Позитивним досвідом у здійсненні мовної освіти у вищій школі вважаємо практику застосування міждисциплінарних знань, що зумовлює використання відомостей на межі різних дисциплін: літератури, культурології, етнолінгвістики, психолінгвістики, українознавства, фольклору тощо. Такий підхід передбачає формування креативної, творчої особистості, яка володіє високим рівнем комунікативної компетентності, критичного мислення, а тому здатна до сприймання, аналізу й засвоєння різного виду інформації, тво-

рення власної світоглядної позиції. А головне – чітко усвідомлює свою ідентичність, має активну громадянську позицію. Реалізацію таких завдань забезпечує, зокрема, застосування знань із лінгвокультурології.

На жаль, стислі межі академічної статті не дозволяють простежити лінгвокультурологічний аспект у викладанні усіх мовних дисциплін, про які йшлося вище. Увагу зосередимо на вивченні української мови за професійним спрямуванням.

Значна увага під час опанування курсу професійної мови приділяється формуванню фахової мовної культури студентської молоді, розвитку комунікативних, професійних компетентностей майбутніх педагогів. Разом з тим, серед провідних завдань вбачаємо й творення нової свідомої національно мовної особистості, вивчення мови крізь призму духовних цінностей українського народу, що підкреслює зв'язок курсу з лінгвокультурологією. З досвіду переконуємося, що така методика вивчення професійної мови дає змогу активізувати мотивацію здобуття знань студентами, сприяє творенню активної громадянської позиції молоді.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Теорія вивчення мовної особистості зосереджується на пізнанні співвідношення мови, культури й особистості, причому вона започаткована досить давно, оскільки була акцентована ще у працях німецького науковця В. фон Гумбольдта та О. Потебні. Зокрема, В. фон Гумбольдт зауважував: «Мова – це дух народу, і культура представлена перш за все у мові (Гумбольдт В., 1985). За енциклопедичні знання сучасники називали його «Арістотелем ХІХ століття». Дослідник доводив, що кожна особистість живе у рідній мові й поза мовою не функціонує. Особливість цієї теорії полягає у її антропоцентричному характері. Схоже, саме тому апогею вивчення питання мовної особистості досягло лише наприкінці ХХ ст., що ознаменувався підвищенням інтересу до ідей антропоцентризму, функціональної й когнітивної лінгвістики, ключова увага яких зосереджувалася на вивченні людини, творенні висловлювання окремою особистістю. Сучасні дослідники зауважують: «Антропоцентрична парадигма – це зміщення інтересів дослідника з об'єкта пізнання на суб'єкт. На новому етапі розвитку науки увага дослідників перемістилася з уже вивченого центру на периферію і на межі різних галузей лінгвістики виникли суміжні дисципліни: психолінгвістика, когнітивна психологія, соціолінгвістика, етнолінгвістика та ін.» (Голик С. В., 2013: 258). Серед цих дисциплін особливого значення набула

лінгвокультурологія, що виокремилася у окремий напрям дослідження у 90-ті роки ХХ ст. з метою розгляду мови у зв'язку з культурою. Дослідники лінгвокультурології (Н. Арутюнова, В. Карасик, С. Воркачов, В. Красних, В. Маслова та інші) основним завданням вбачали вивчення взаємодії мови та культури, мови та етносу, мови та ментальності народу (Воркачев С.Г., 2001: 64). Такий підхід дозволяє досягнути культурну цінність нації. На думку науковців, вивчення лінгвокультурології дає змогу виявити та проаналізувати лінгвокультурні особливості певної нації, дослідити її етносвідомість та мовомислення, описати культурні компоненти в семантиці текстів (Мацько Л., 2010: 113). Варто зауважити, що у сучасній науці кількість праць з окресленої проблематики зростає. Особливу цінність із теоретичного й практичного погляду має дослідження В. Маслової «Лінгвокультурологія», у якій дослідниця обґрунтовує міждисциплінарний характер галузі, проводить межу між суміжними науками, а також зазначає мету, завдання та вводить понятійний апарат (Маслова В.А., 2001). Як бачимо, у лінгвокультурології мова й культура розглядаються у тісному взаємозв'язку. Особлива роль належить індивіду, який транслює, інтерпретує мовне повідомлення, а тому зростає увага до особистості, яка створює цю культуру, користуючись мовою. Причому дослідники зауважують, що поняття «мовна особистість» передбачає поєднання різних контекстів. Зокрема, С. Воркачов підкреслює, що у терміні «мовна особистість» відображаються філософські, соціологічні й психологічні погляди на суспільно значущу сукупність фізичних та духовних властивостей людини, які становлять її якісну визначеність. Виходячи з цього, під мовною особистістю розуміють людину як носія мови, як комплекс психофізичних властивостей індивіда, які дозволяють їй створювати й сприймати мовні повідомлення (Воркачев С. Г., 2001: 64).

Мета статті – простежити застосування знань із лінгвокультурології (взаємодію мови та культури, мови та етносу, мови та ментальності народу) у контексті вивчення мовних дисциплін, зокрема української мови за професійним спрямуванням. Досі вивчення української мови за професійним спрямуванням у такому контексті в науковій літературі не було засвідчено, що й зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

Мета статті зумовлює виконання низки завдань: визначити теоретичні основи поняття «лінгвокультурологія»; простежити взаємодію мови, культури, особистості й роль цього зв'язку у формуванні етносу; продемонструвати засто-

сування лінгвокультурологічного аспекту під час вивчення української мови за професійним спрямуванням.

Матеріал і методи дослідження. Основою дослідження слугує практичний досвід, власна методика викладу дисципліни у контексті практикування лінгвокультурологічного аспекту навчання мовних дисциплін. У роботі застосовано аналітичний і філологічний методи роботи, що дозволяє дійти предметних висновків.

Виклад основного матеріалу. Програма дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» передбачає структуру, що охоплює теми різного змістового наповнення. У першому змістовому модулі «Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного спілкування» вивчаються теми, які окреслюють основні положення про законодавчі основи функціонування української літературної мови, особливості сучасної мовної політики в Україні, значенням мови для людини, суспільства, нації, її ключові функції та форми реалізації. Йдеться також про особливості усної й писемної форм професійного спілкування, культуру усного фахового мовлення, підготовку презентацій та виступів. Окреслений зміст слугує вдячним матеріалом творення національної свідомості студентської молоді.

Так, у вступній лекції «Українська мова – мова професійного спілкування сучасного педагога» серед інших питань розглядаються функції мови та їх реалізація. Кожна з функцій має особливе значення для розвитку мови, забезпечення її майбутнього, зокрема: комунікативна, мислетворча, номінативна, пізнавальна, акумулятивна, культурноносна, ідентифікаційна, націєтворча, емотивна, експресивна, естетична, прагматична, виховна та ін. (Бацевич Ф.С., 2004). Вивчення цього питання у контексті національного характеру допомагає виокремити особливості рідної мови, вагу кожного слова.

Зокрема, під час розгляду культурноносної функції з'ясовуємо, що мова – носій культури народомовотворця. Для підтвердження думки та матеріалізації її змісту пропонуємо студентам створити колективний образ-портрет, використавши лише одне слово. Пригадуємо, як у традиційній культурі українців називається помешкання, у якому жили наші предки (хата). Простежуємо, що слово «хата» створює в нашій уяві певний образ: покрита солом'яною стріхою, побілена, з глиняною долівкою, маленькими віконцями, впорядкованим інтер'єром. Із особливим задоволенням студенти описують розмальовану піч, образи, прибрані вишитими рушниками, стіл, лави тощо).

З'ясовуємо, що простір біля хати теж впорядкований: рівенький тин навколо хати, садок із фруктовими деревами, засіяне поле. Зазвичай хата розміщується десь на хуторі, віддалено від інших помешкань. Наступний крок – створення колективного образу слова, яке називає традиційне житло носіїв іншої культури. Для прикладу, російської (*изба*). Прикметно, що вираз обличчя співрозмовників змінюється. Обговорюємо і настрої, який відчуваємо під час зміни слова, й колористику уявної картини. Студенти описують похмурі кольори, серед лісу самотній дерев'яний будинок, темні стіни й порожній простір всередині. Будинок огороджують хіба сосни та ялини. Переконаємося, що кожне слово, властиве окремій нації, відображає цілий культурний концепт: спосіб життя, національний характер, цінності, вдачу. Втратити слово – значить втратити цілий пласт національної пам'яті, втратити мову – втратити ознаки національної ідентичності.

Варто зауважити, що характер поведінки, особливості житла залежать від способу господарської діяльності, вдачі, соціальних впливів, історичних передумов, властивих кожному народу, нації.

Масштабні дослідження з галузі археології, лінгвістики, свідчення писемних джерел підтверджують, що праукраїнці та праросіяни мали різні шляхи формування національної ідентичності. Так, нині численні дослідження розвінчують міф про «спільну колиску» трьох слов'янських братів. Зокрема, Г. Півторак, відомий український мовознавець, автор понад 250 праць з історії та діалектології східнослов'янських мов, етногенезу східних слов'ян у своїх працях «Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов», «Українці: звідки ми і наша мова» та інших відверто критикує ідею походження українців, білорусів та росіян з єдиної давньоруської народності й обґрунтовано доводить, що Київська Русь від початку формувалася як рання українська держава, а базовим етносом, навколо якого об'єдналися представники інших етнічних груп, є південні русини, тобто праукраїнці. Лише згодом до складу держави ввійшли також інші племена, серед яких були й ті, що стали основою формування білоруського та російського етносу (Півторак Г., 1993: 5).

Дослідники підкреслюють, що формування українського етносу з середини I тис. н. е. узгоджується із загальними закономірностями етногенетичного процесу в тогочасній Європі. Саме у цей період, після Великого переселення народів і падіння в 476 р. Західної Римської імперії, коли суспільно-політична ситуація в Європі стабілізувалася, «простежується безперервний розвиток не

тільки українців, а й інших народів, розташованих у зоні безпосереднього впливу Римської імперії: французів, іспанців, англійців, німців, румунів, чехів, поляків» (Залізник Л., 1997: 63–64). Отже, як підсумовує Г. Півторак, «самостійна історія українців розпочалася синхронно із зародженням, із формуванням інших європейських етносів. Виникнення мови окремого етносу відбувається разом із формуванням самого етносу – часто задовго до появи в нього писемності й державності. Так було і в історії українців» (Півторак Г. П., 2001). Відомо, що нашими предками були слов'яни, у давніх джерелах спочатку їх називали венетами, а згодом – антами і склавинами. Основним заняття слов'ян було землеробство, що зумовлювало осілий спосіб життя і сприяло облаштування власного простору.

Стосовно етногенезу росіян впродовж століть ведеться полеміка, однак землі, де формувалася російський етнос, не були слов'янськими. В історичних джерелах відомості про російський етнос датуються XI–XII ст. Дослідники зауважують, що на майбутній етнічній території росіян (Верхньому Поволжі) проживали різні фіно-угорські племена: меря, весь, чудь, воль та інші. Саме вони вважаються автохтонним населенням Росії. Про те, що фіно-угри є споконвічним корінним населенням Центральної Росії, стверджували у своїх працях провідні російські історики: В. Ключевський, М. Покровський, М. Любавський, А. Пресняков та інші. Археологічні відомості підтверджують, що згадані племена були носіями угро-фінської збирально-мисливської культури. З метою пошуку нових земель та їх освоєння племена часто змінювали місце проживання, а тому, очевидно, мало уваги приділяли облаштуванню житла й прилеглої території. Свого часу Микола Костомаров у «Двох руських народностях» переконливо зауважував про відмінність росіян від українців, зокрема у зовнішньому вигляді, одязі, поведінці, веденні домашнього побуту, звичаях та в господарській діяльності, техніці (Костомаров Н., 1861).

У процесі обговорення питання приходимо до необхідності з'ясувати значення базових термінів, таких як народ, етнос, нація. Таке завдання студенти отримують для самостійної роботи, що дозволяє закріпити отримані знання, поглибити міркування з теми і сприяти розвитку критичного мислення.

Окремої уваги заслуговує розгляд теми «Спілкування як основа професійної діяльності», у контексті якої обов'язково передбачаємо виконання завдання із самостійної роботи студентів із теми

«Національні особливості мовленнєвого етикету українців». З'ясуємо, що у спілкуванні українців переважають такі риси, як: контактність (відкритість, готовність до комунікації), емпатія (здатність до співпереживання), емоційність, делікатність, доброзичливість, толерантність, любов до гумору, сміху, волелюбність. Саме ці характеристики й постають визначальними у ментальному портреті нації.

У контексті вивчення питань «Невербальні засоби спілкування» та «Гендерні особливості спілкування» окрему увагу присвячуємо висвітленню національної специфіки невербальних засобів спілкування українців. У процесі розгляду питання переконуємося, що найбільш актуальними жестами були ті, які мали на меті проявити шанобливість, доброзичливість, позитивну налаштованість, ввічливість, гречність співрозмовників. Були, звісно, й такі жести, що підкреслюють схильність до експресивності й різкості у критичних ситуаціях. Загалом ми називаємо ту ж сукупність ментальних ознак, які уже було наведено вище. Окремо звертаємо увагу на специфіку жіночих жестів та міміки, що значною мірою демонструють владу у ситуації спілкування незалежно від її учасників (руки в боки; погрозливий жест правою рукою; зведені брови тощо). Таку активну жіночу роль у суспільстві пояснюємо особливістю формування українського етносу. Йдеться про те, що українці впродовж становлення етносу пройшли усі стадії розвитку первісного суспільства, у тому числі матріархат і патріархат. Однак матріархальний устрій на землях, які сьогодні належать українському народу, затримався довше, ніж на інших, що й сприяло формуванню домінуючої ролі жінки у традиційній культурі українців. І так само мало вплив на формування української ментальності.

Отже, що ж таке ментальність? Просимо студентів з'ясувати самостійно. Знаходимо кілька визначень. Для прикладу, у «Великому тлумачному словнику української мови» знаходимо пояснення, що ментальність – «від. лат. *mens* (*mentis*) спосіб мислення, склад душі) – характеристика специфіки сприйняття та тлумачення світу в системі духовного життя того чи іншого народу, нації, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами» (Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000, 2005).

Ментальністю називають сукупність особливостей нації, які сформувалися під впливом визначених умов. Доходимо висновків, що, попри численні об'єктивні обставини, історично зумов-

лені обмеження, випробування, українці залишалися відкритими до спілкування людьми, завжди обирали життя за нормами свободи, у тому числі індивідуальної. Український народ віддавна опирався на демократичні цінності, проявляв схильність до ліберальності значно більшою мірою, ніж його оточення.

Пробуємо разом простежити, чи змінюється ментальний портрет українця з часом. Які ментальні ознаки змінюються, а що залишається незмінним? Як це проявляється у спілкуванні сьогодні?

Висновки дослідження. У дослідженні було зацентровано увагу на лінгвокультурологічному аспекті навчання мови, продемонстровано практичні прийоми роботи, які засвідчили взаємодію мови та культури, мови та етносу, мови та ментальності народу. Завдяки такому викладу матеріалу студенти не лише здобувають базові знання, а й поглиблюють сприйняття мови як культурної цінності, що забезпечує національну цілісність народу і природний розвиток кожної окремої особистості у її ментальному полі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языке знаний. Филологические науки. 2001. № 1. С. 64–72.
4. Голик С.В. Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень. Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови. 2013. Вип. 21. С. 258–264.
5. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 450 с.
6. Залізник Л.Л. Від склавинів до української нації. Київ : Бібліотека українця, 1997. 256 с.
7. Концепція мовної освіти в Україні. Проект. Освіта України. 2011. № 1–2. С. 6.
8. Костомаров Н. Две русские народности. Основа. СПб., 1861. № 3. С. 33–80. URL: <http://litopys.org.ua/kostomar/kos38.htm>.
9. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : Академия, 2001. 208 с.
10. Мацько Л. Стилістика та історія української літературної мови у лінгводидактичному полі підготовки українських філологів. Вісник Львів. ун-ту. 2010. С. 112–116.
11. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. Київ : Наукова думка, 1993. 191 с.
12. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ : Академія, 2001. 148 с.

REFERENCES

1. Bacevych F.S. Osnovy komunikatyvnoji lingvistyky. [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyjiv : Akademija, 2004. 344 s. [in Ukrainian].
2. Velykyj tлумачnyj slovnyk suchasnoji ukrajins'koji movy: 250000. [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. / uklad. ta golov. red. V. T. Busel. Kyjiv, Irpin' : Perun, 2005. 1728 s. [in Ukrainian].
3. Vorkachev S.G. Lyngvokul'turologija, jazykovaja lychnost', koncept: stanovlenje antropocentrycheskoj paradygmy v jazyke znanyj. [Cultural linguistics, linguistic personality, concept: the formation of an anthropocentric paradigm in the language of knowledge]. Fylologicheskye nauky. 2001. № 1. S. 64–72 [in Russian].
4. Golyk S.V. Movna osobystist' jak ob'jekt lingvokul'turologichnyh doslidzhen'. [Linguistic personality as an object of linguistic and cultural research]. Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Serija: Inozemni movy. 2013. Vyp. 21. S. 258–264 [in Ukrainian].
5. Gumbol'dt V. Jazyk y fylosofija kul'tury. [Language and philosophy of culture]. Moskva : Progress, 1985. 450 s. [in Russian].
6. Zaliznjak L.L. Vid sklavyvnyv do ukrajins'koji naciji. [From Sklavins to the Ukrainian nation]. Kyjiv : Biblioteka ukrajincja, 1997. 256 s. [in Ukrainian].
7. Konceptcija movnoji osvity v Ukrajini. Proekt. [The concept of language education in Ukraine. Project]. Osvita Ukrajiny. 2011. № 1–2. S. 6 [in Ukrainian].
8. Kostomarov N. Dve russkye narodnosti. [Two Russian peoples]. Osнова. SPb., 1861. № 3. S. 33–80. URL: <http://litopys.org.ua/kostomar/kos38.htm>. [in Russian].
9. Maslova V.A. Lyngvokul'turologija. [Linguoculturology]. Moskva : Akademyja, 2001. 208 s. [in Russian].
10. Mac'ko L. Stylistyka ta istorija ukrajins'koji literaturnoji movy u lingvodydaktychnomu poli pidgotovky ukrajins'kyh filologiv. [Stylistics and history of the Ukrainian literary language in the linguodidactic field of training of Ukrainian philologists]. Visnyk L'viv. un-tu. 2010. S. 112–116 [in Ukrainian].
11. Pivtorak G.P. Ukrajinci: zvidky my i nasha mova. [Ukrainians: where we come from and our language]. Kyjiv : Naukova dumka, 1993. 191 s. [in Ukrainian].
12. Pivtorak G.P. Pohodzhennja ukrajinciv, rosijan, bilorusiv ta jihnih mov: mify i pravda pro tr'oh brativ slov'jans'kyh zi «spil'noji kolysky». [The origins of Ukrainians, Russians, Belarusians and their languages: myths and truth about the three Slavic brothers from the "common cradle"]. Kyjiv : Akademija, 2001. 148 s. [in Ukrainian].